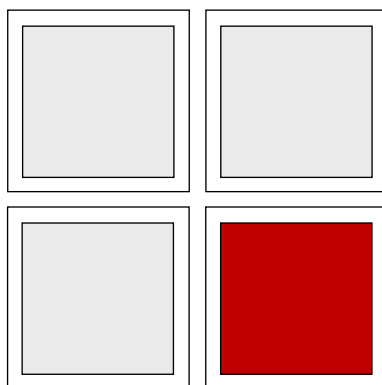
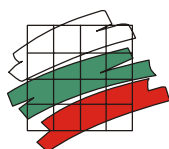

ИНДИКАТОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ

3 | 2009

АГЕНЦИЯ ЗА
ИКОНОМИЧЕСКИ
АНАЛИЗИ И
ПРОГНОЗИ

Информацията, публикувана в това издание, може да се ползва без специално разрешение, единствено с изричното позоваване на източника.

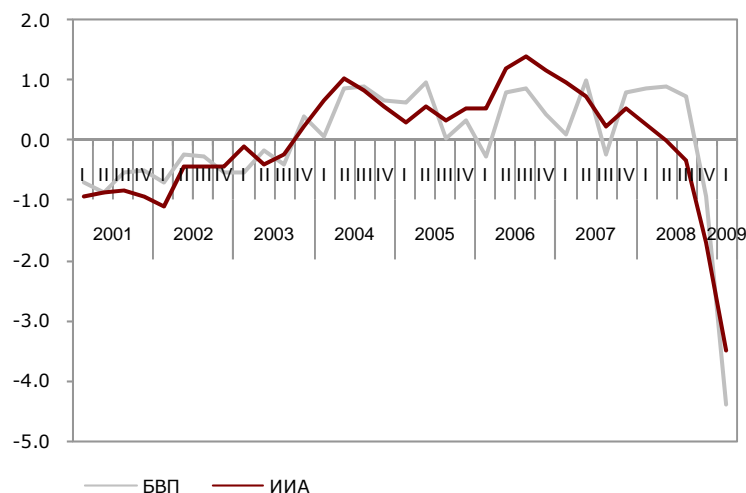
ISSN 13135007

© Агенция за икономически анализи и прогнози, 2009

София 1000, Аксаков 31, тел.: 9859 56 01, факс: 981 33 58, e-mail: aeaf@aeaf.minfin.bg, <http://www.aeaf.minfin.bg>

Индикаторът на икономическата активност в България (ИИА)¹ има за цел да представи в обобщен вид текущото развитие на икономиката, както и да оцени динамиката на дългосрочния и цикличния ѝ компонент. Индикаторът е конструиран чрез динамичен факторен модел и е съставен от 8 макроикономически променливи, отразяващи състоянието и измененията във вътрешната и външната икономическа среда². Тъй като брутният вътрешен продукт (БВП) представлява друг обобщаващ индикатор на икономическата активност в страната, динамиката на ИИА и на БВП са сходни през повечето периоди на наблюдение. Това не означава, че техните изменения са идентични³. Възможно е в отделни периоди измененията в техните стойности да се различават както като размер, така и като посока.

Граф. 1: Индикатор на икономическата активност (ИИА) и реален растеж на БВП (нормиран)

Източник: Собствени изчисления, НСИ, Евростат, БНБ, Световна банка

През първото тримесечие на 2009 г. ИИА продължи да се понижава и достигна най-ниската си стойност от 2001 г. досега. И през разглеждания период всички показатели, включени в съставния индекс, имат негативно влияние върху неговата динамика. С най-голям принос бяха променливите,

¹ За методологични особености на конструирания индикатор на икономическата активност, вж. приложението в края на изданието: „Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология на съставянето му“.

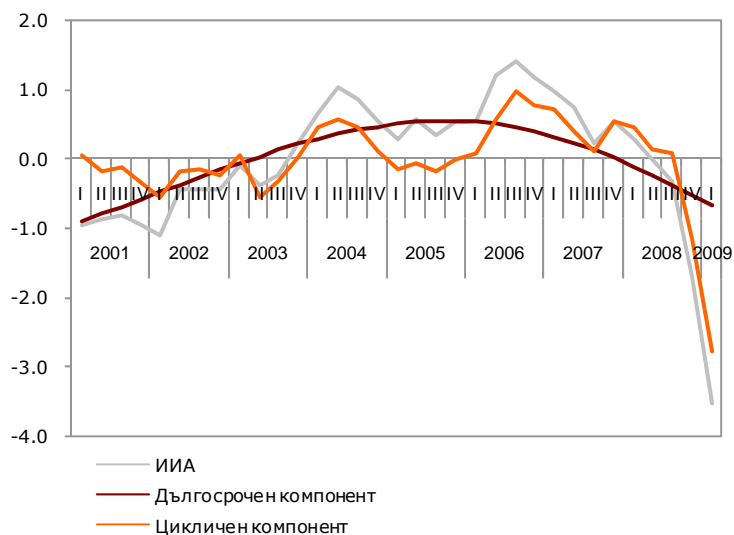
² Променливите, включени в ИИА, са БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индекс на индустриалните продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и международни цени на металите и минералните суровини. От началото на 2009 г. редът за индекса на индустриалните продажби бе прекъснат, поради което бе заменен с индекс на индустриалното производство. Преизчислението на ИИА не показва съществени разлики спрямо предходното изчисляване с индекса на промишлените продажби.

³ С цел постигане на сравнимост, данните за реалния растеж на БВП са нормирани, т.е. от реалния растеж на БВП е извадена средната стойност и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

отчитащи влиянието на външната среда (БВП на ЕС-25 и международни цени на металите и минералните суровини), както и намалението на икономическата активност в строителството и в промишлеността. През първото тримесечие на 2009 г. динамиката на ИИА кореспондираше с тази на физическия обем на БВП, като последният отбеляза спад от 3.5% на годишна база. Както и през предходното тримесечие, спадът в индустрията имаше най-голям принос към наблюдаваното развитие. Неблагоприятната външна среда, изразяваща се в свиване на търсенето на продукцията на основни за българския износ отрасли, продължи да оказва значителен натиск върху сектора. Това, заедно с газовата криза в началото на годината, доведе до реален спад на добавената стойност в индустрията от 12.4% спрямо същия период на 2008 г. Най-силно изразен бе спадът на добавената стойност в добивната промишленост (23.5%), следван от този в преработващата промишленост (17.8%). Отрасъл строителство, който до края на 2008 г. реализираше положителни растежи, през първите три месеца на 2009 г. също отбеляза реален спад в размер на 6.1%.

Единственият сектор, който имаше положително влияние върху динамиката на БВП, бе този на услугите. Макар че се характеризираше със забавени темпове, добавената стойност в него отбеляза реален растеж от 2.5% на годишна база. Финансовото посредничество продължи да бъде най-динамично развиващата се дейност, благоприятствана от стабилността на финансовата система в страната. През първото тримесечие на 2009 г. добавената стойност в него се повиши с 22.2% в реално изражение спрямо същия период на 2008 г. С положително изменение се характеризираха също отраслите операции с недвижими имоти и транспорт. В сферата на услугите най-силно засегната от кризата се оказа търговията, където добавената стойност намаля реално с 8.5%, най-вече вследствие на спад в приходите от търговия с автомобили и мотоциклети, техническо обслужване и ремонт.

Граф. 2: Индикатор на икономическата активност по компоненти

Източник: Собствени изчисления

Структурата на ИИА по компоненти показва, че най-голям принос към наблюдаваното развитие имаше цикличният компонент. Отчетен бе и спад в стойността на дългосрочния компонент. Вследствие на отчетените отрицателни стойности на ИИА се наблюдаваше изместване на оценките за дългосрочния компонент спрямо нивата от 2007 и 2008 г., което обуслови и промяната в неговата тенденция на развитие.

Фактори, оказващи влияние върху динамиката на ИИА през първото тримесечие на 2009 г.

Добавена стойност в строителството

През първото тримесечие на 2009 г. динамиката на добавената стойност в строителството оказва съществено влияние върху индикатора на икономическа активност в страната. Показателят отбеляза реален спад от 6.1% спрямо съответния период на 2008 г. Едни от основните фактори, допринесли за това, бяха затрудненият достъп до заемно финансиране и намалелият приток от чуждестранни инвестиции. Преките чуждестранни инвестиции в строителството през разглеждания период възлязоха на 78.3 млн. евро, което е с 28% по-малко в сравнение с периода януари-март 2008 г. Забавянето в ръста на жилищното кредитиране продължава да оказва неблагоприятен ефект. Средно за първото тримесечие годишният растеж на вземанията по жилищни кредити от домакинства⁴ се забави до 32.9% спрямо 43.1% в края на 2008 г. и 60.2% година по-рано. През първото тримесечие на 2009 г. индексът на строителна продукция отбеляза по-нисък спад спрямо предходното тримесечие, но това бе вследствие на факта, че част от спада в жилищното строителство бе компенсирал от ръста в гражданското строителство⁵. За първи път от няколко тримесечия насам там бе реализиран реален растеж на годишна база (1.4%).

Граф. 3: Динамика на брутната добавена стойност и приток на преки чуждестранни инвестиции в строителството

Източник: НСИ, БНБ

Успоредно с динамиката на голяма част от показателите, свързани с икономическата активност в строителството, броят на новоиздадените през периода разрешителни за строеж също се понижи, като спадът на годишна база бе около 28%, а спрямо последното тримесечие на 2008 г. – 38%.

⁴ По данни от паричната статистика на БНБ.

⁵ Включва транспортна, комуникационна, енергийна инфраструктура и др.

Граф. 4: Индекс на производството в строителството, на годишна база

Промислено производство

През първото тримесечие на 2009 г. промишлената продукция намаля със 17.7%. Основен фактор за динамиката на българската промишленост бе свитото външно търсене, което предопредели и спада в международните цени на суровините и материалите. Спадът на цените на основни за българския износ метали като чугун, желязо и стомана, мед и алуминий се отрази отрицателно на производството на основни метали, което намаля с 18.4% на годишна база. Понижение се наблюдаваше и в производството на метални изделия, неметални минерални суровини и облекло – съответно с 40.3, 37 и 29.4%. През разглеждания период негативно влияние върху промишлеността оказа газова криза през януари и продължаващият спад в строителството. Спирането на доставките на природен газ засегна силно химическата промишленост, която също е сред отраслите с най-голям отрицателен принос. Освен това, влияние оказа и относително високата цена на природния газ през разглеждания период. Тя повлия на стратегиите на българските производители в отрасъла, които силно ограничиха производството и започнаха да разпродават запасите от готова продукция в очакване на последващото намаляване на основната за производството им суровина през април 2009 г. Производството на химични продукти отбеляза спад от 30.2% през януари и 28.4% средно за периода. Спадът в строителството доведе до по-слабо търсене на метални изделия и на изделия от неметални минерални суровини, които са сред отраслите с най-голям отрицателен принос. Ниските продажби в производството на облекло се дължаха на свитото външно търсене и силната конкуренция от страна на производители от други страни. Тримесечното наблюдение на промишлеността отчете спад в средното натоварване на производствените мощности до 70.6%. Притокът на поръчки за индустрията също намаля, като 38.4% от предприемачите отчетоха спад на новите поръчки за периода. Значителна част от отраслите отбелязаха спад, като средно за периода едва 16% от всички отрасли регистрираха растеж.

Международни цени на металите

През първото тримесечие цените на металите и минералите продължиха да спадат, но с много по-ниски темпове в сравнение с предходното тримесечие. Средно за периода те отбелязаха спад от 8.5% спрямо последното тримесечие на 2008 г., но през март вече се наблюдаваше известно възстановяване на цените, като индексът нарасна с 4.1 пункта в сравнение с началото на годината. Пакетът за стимулиране, приет от китайското правителство, който включва значителни инвестиции в инфраструктурата, подкрепи цените на металите и най-вече цените на медта и цинка. Все пак, потреблението на метали още се запазва на относително ниски равнища.

Цената на медта спадна с 12.2% през първото тримесечие, като нейното намаление значително се забави в сравнение с отчетените спадове през предходните две тримесечия. През март започна възстановяване, като показателят се покачи с 13.1% спрямо предходния месец. Това се дължеше на силното търсене от страна на Китай и на намалените доставки на скрап в индустриалните страни.

Цената на оловото намаля със 7% средно за периода, като през март също започна възстановяване. В края на периода беше отбелязано покачване на цената с 12.6% поради нарасналото търсене на акумулатори, както и поради спада на запасите в световен мащаб.

Макар и със забавени темпове, спадът продължи и при цените на другите важни за износа ни метали: алуминий, цинк и стомана. При алуминия спадът е 25.3% поради нарастването на запасите, въпреки големите съкращения в производството (над половината от които в Китай). При цинка спадът беше 1.1% поради много ниското търсене и нарастващите запаси, въпреки значителното свиване на производството, а индексът на цената на стоманата спадна с 11.5 пункта.

Негативното развитие при цените на металите доведе до спад в оборота от продажби на предприятията от металургията. В производството на благородни и цветни метали оборотът намаля с 44.6% на годишна база. При производството на чугун, стомана и феросплави спадът бе 46.3%, което се дължеше в голяма степен и на проблемите в комбинат „Кремиковци“. Износът на цветни метали спадна с 48.6% на годишна база през първото тримесечие, а този на черни метали – с 44.6%.

Граф. 5: Реален растеж на БВП и индекс на международните цени на металите и минералните суровини

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: НСИ, Световна банка

Граф. 6: Международни цени на метали и външнотърговски оборот

Източник: НСИ, Световна банка

Бизнес климат в търговията на дребно

През първото тримесечие на 2009 г. стопанската конюнктура в търговията на дребно продължи да се влошава на годишна база и да оказва негативно влияние върху ИИА в страната. Съставният показател за бизнес климата в отрасъла отчете спад от 30.1 процентни пункта в сравнение с първите три месеца на 2008 г., което се дължеше на по-песимистичните оценки на предприемачите както за настоящата, така и за бъдещата бизнес ситуация през следващите шест месеца.

Граф. 7: Бизнес климат в търговията на дребно (нормиран) и ИИА

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: АИАП, НСИ

Граф. 8: Бизнес климат и приходи от продажби в търговията на дребно

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: АИАП, НСИ

Тенденцията на намаление в търсенето, започнала от втората половина на миналата година, се засили през първото тримесечие на 2009 г. и се отрази в нов спад на обема на продажбите и по-нататъшно намаление на продажните цени. Делът на предприемачите, които отбелязват влошаване на текущото си финансово състояние, е нараснал над 6 пъти спрямо първите три месеца на 2008 г. до 32.7% от общо анкетираните. Негативните оценки на работодателите за бизнес ситуацията в отрасъла през следващата половин година се определят най-вече от очаквания спад в осигуреността с поръчки, както от местни, така и от външни доставчици, и от понижените очаквания за реализацията на продажбите. Запазването на тенденцията на спад в търсенето се очаква да бъде съпроводено и с намаляващи цени, като балансът на очакванията за ценовата динамика е отрицателен и се влошава с 35.3 пункта в сравнение с първото тримесечие на 2008 г. Очакванията за

по-ниска стопанска активност принуждават предприемачите да търсят възможности за оптимизиране на използвания от тях трудов ресурс, като значително се увеличава делът на онези от тях, които очакват намаление на заетостта. Недостатъчното търсене засилва значението си като фактор, затрудняващ дейността на мениджърите в търговията на дребно, но водещи пречки и през първото тримесечие на 2009 г. остават несигурната икономическа среда и финансовите проблеми.

Заети През първите три месеца на 2009 г. броят на заетите в икономиката лица намаля на годишна база. Според данните от Наблюдението на работната сила (НРС) показателят отчете спад от 0.8% или 27.1 хил. души спрямо първото тримесечие на 2008 г., което се дължи на по-малкия брой заети в селското стопанство и индустрията, докато броят на работещите в сектора на услугите се задържа на нивото си от първото тримесечие на предходната година. Основен принос за тази динамика на заетостта в индустрията имат отраслите от преработващата промишленост, където общо за сектора спадът възлезе на 3.4% или 25.7 хил. души на годишна база.

Граф. 9: Изменение на заетите и производството в преработващата промишленост

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: АИАП, НСИ

Предварителните данни от Наблюдението на наетите и работните заплати дават основание да се счита, че най-значително намаляване на заетостта се е наблюдавало в отраслите: производство на текстил, облекло и обувки, производство на машини и оборудване, производство на химични продукти, производство, неклассифицирано другаде, производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини и др. Въпреки че през първите три месеца на годината строителната активност отбеляза спад на годишна база, това все още не се е отразило негативно на заетостта в отрасъла и броят на работещите там нарасна със 7.6%⁶.

⁶ Според даните от НРС.

Повечето от отраслите в сектора на услугите отбелязаха положителен ръст на работните места, като най-голямо увеличение регистрираха: финансови и застрахователни дейности, хотели и ресторанти, транспорт, складиране и пощи и др. Заетите в търговията намаляха с 0.6%⁷ през първото тримесечие на 2009 г. в сравнение със съответния период на предходната година, което кореспондира с данните за намаляващите приходи от продажби в отрасъла.

Граф. 10: Заети и приходи от продажби в търговията

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: АИАП, НСИ

Лихви по дългосрочни кредити в лева

През първото тримесечие на 2009 г. динамиката на лихвените проценти по дългосрочни кредити в лева също оказва негативно влияние върху индикатора на икономическа активност. През месеците януари – март на настоящата година те продължиха да се покачват и достигнаха до ниво от 11.45% средно за периода. Лихвените проценти по потребителските кредити продължиха да нарастват ускорено до ниво от 12.35%, докато тези по жилищните заеми се увеличиха със забавени темпове (10.03%). Дългосрочните кредити в лева, предназначени за нефинансовите предприятия, също забавиха темпа си на растеж спрямо нивата си от предходното тримесечие до 10.66%. Според данните от лихвената статистика, през разглеждания период обемът на новоотпуснатите заеми рязко е намалявал, като това е особено ясно изразено при кредитите за домакинства и в по-малка степен при фирмените кредити.

⁷ Според данните от НРС.

Граф. 11: Динамика на ИИА, лихвен процент по дългосрочни кредити в лева и обем на новоотпуснатите дългосрочни кредити

Заб.: Данните са нормирани.

Източник: БНБ, собствени изчисления

Нарастването на цената на кредита, повишената предпазливост от страна на всички пазарни участници, съчетани с влошаването на икономическите очаквания в краткосрочен и средносрочен план, оказаха въздържащ ефект както върху предлагането, така и върху търсенето на заемни ресурси. Растежът на банковия кредит за частния сектор продължи наблюдаваната от средата на миналата година тенденция на забавяне и достигна ниво от 25% на годишна база към края на март. Трябва да се има предвид, че високите темпове на нарастване на кредита за частния сектор на годишна база до известна степен се дължат на базовия ефект от бързото увеличение на заемите в края на 2007г. и началото на 2008г. Ако ниските месечни темпове на нарастване на кредита, които се регистрират от последното тримесечие на 2008г., продължат и през цялата 2009г., към края на годината годишният растеж на кредита ще е едноцифрен.

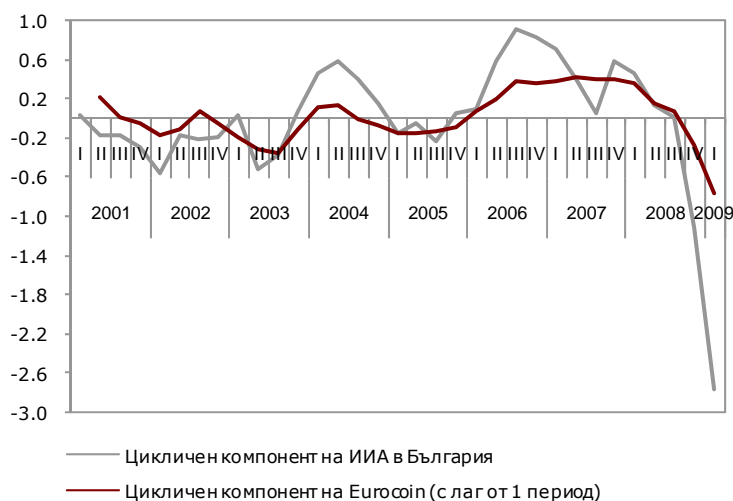
Все пак трябва да се отбележи, че въпреки неблагоприятните условия и забавянето на темповете на нарастване на кредита, качеството на кредитните портфейли на търговските банки остана относително добро. Към края на март 2009 г. делът на кредитите, класифицирани като загуба, възлезе на 2%, а коефициентът на покритието им с провизии – на 145% и като ниво остана сред най-високите в ЕС. Успоредно с това, реализираната от банките печалба за първото тримесечие на 2009 г. възлезе на 271 млн. лв. и осигури възвращаемост на активите от 1.6%. Те достигнаха стойност от 69.2 млрд. лв. в края на март, отбелязвайки растеж от 16.4% на годишна база. Към края на първото тримесечие капиталовата адекватност на банковата система също се повиши до 16.49% спрямо 14.86% в края на 2008 г. и 14.54% година по-рано. Очаква се тя да продължи да се повишава вследствие на капитализиране на печалбата от миналата година.

Степен на синхронизираност на българския бизнес цикъл с този на еврозоната

Оценките на цикличните колебания в еврозоната и България показват, че промяната във външната конюнктура се отразява върху българската икономика със закъснение от най-много един период (т.е. едно тримесечие). Наред с това, бизнес цикълът у нас показва по-големи отклонения от дългосрочната средна в сравнение с цикъла в еврозоната, което се свързва с високата степен на зависимост на българската икономика от промените в международната среда.

Граф. 12: Оценени циклични колебания в еврозоната и България

Заб.: Данни и подробни обяснения за методологията на съставяне на индикатора на бизнес цикъла за еврозоната Eurocoin са достъпни на <http://eurocoin.cepr.org>. Тъй като този индикатор е месечен, данните за него са осреднени, за да може да се сравнява с ИИА, който е с тримесечна честота на публикуване. Допълнително Eurocoin изключва само краткосрочните (сезонните) колебания в икономическата активност в еврозоната и следователно беше необходимо също да бъде премахнат дългосрочния тренд във времевия ред с филтър на Ходрик и Прескот.

Източник: Собствени изчисления, CEPR, НСИ, БНБ, Световна банка

Влияние на ЕС върху българската икономика

През първото тримесечие на 2009 г. спадът на БВП за страните от ЕС-25 възлезе на 4.8% в реално изражение спрямо съответния период на предходната година. Показателят ускори негативното си развитие в резултат на продължаващото свиване както на вътрешното търсене, така и на търсенето в световен мащаб. Изменението на инвестициите отново имаше водещ принос, като през разглеждания период те отбелязаха реален спад от 15.6% на годишна база. Крайните потребителски разходи продължиха да намаляват и също реализираха спад от 0.7%. Успоредно с динамиката на вътрешното търсене, нетният износ също имаше отрицателен принос към развитието на икономическата активност в страните от ЕС-25. Както износът, така и вносът на стоки и услуги продължиха да се понижават с

ускорени темпове – съответно с 14.8 и 13% в реално изражение спрямо първото тримесечие на 2008 г.

Забавянето на икономическата активност в ЕС-25 за второ поредно тримесечие, засили негативните ефекти и върху българската икономика. Износът на стоки и услуги достигна рекордно ниски нива, отбелязвайки реален спад от 17.4% средно за периода януари – март 2009 г. спрямо същия период на предходната година. По данни от платежния баланс износът на стоки към основни за страната партньори продължи да се свива, като най-ясно изразено влияние се наблюдаваше в страните членки на еврозоната, балканските и азиатските страни, където разглежданият показател отбеляза спад съответно от 25.8, 48.7 и 51.5% в номинално изражение. Динамиката на износа по групи стоки, от своя страна, показва най-съществен отрицателен принос в износа на рафинирани нефтопродукти, желязо и стомана, и други метали. Последните бяха повлияни от продължаващия спад на цените на петрола и международните цени на металите и отбелязаха номинален спад от 61.4, 44.6 и 48.6%.

Наблюдаваното през първото тримесечие на 2009 г. развитие по линия на по-ниското външно търсене бе съпроводено и от значителен спад както на инвестициите (19.8% в реално изражение на годишна база), така и на крайното потребление (5.4%). Това доведе до забавяне на икономическата активност в страната за първи път от десет години насам.

Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология за съставянето му

Индикаторът на икономическата активност (ИИА), конструиран в АИАП, има за цел да оцени текущото състояние на българската икономика. Предимствата на този тип съставни индикатори са:

Ако бъдат направени ревизии на данните на променливите, които съставляват ИИА, промените на съставния индикатор са далеч по-малки като размер в сравнение с ревизиите, които се правят на данните на БВП.

Динамиката на БВП понякога се влияе от специфични за конкретните икономически сектори фактори, които може да имат дискретен или временен характер и не би трябвало да се интерпретират като фактори, оказващи влияние върху общата икономическа ситуация в страната. Разлагането на всеки от времевите редове на общ и специфичен компонент позволява да се елиминира влиянието на временните и специфични фактори, както и да се направи корекция за евентуални грешки в измерването на съответните променливи.

ИИА е изчислен с динамичен факторен модел, приложен върху тримесечни данни за набор от 63 макроикономически времеви реда, както за България, така и отразяващи международната конюнктура. В резултат на анализа, броят на променливите, от които е изчислен ИИА, е редуциран до осем, като всички променливи са взети като реални изменения спрямо съответното тримесечие на предходната година. Променливите, включени в индикатора, са: БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и индекс на международните цени на металите и минералните суровини на Световната банка.

Оценката на цикличния компонент ИИА е направена, като са елиминирани: (1) дългосрочният компонент, който е пресметнат посредством филтър на Ходрик-Прескот с параметър $\lambda = 1600$. Въпреки че за филтъра на Ходрик и Прескот в икономическата литература са посочени редица слабости, той остава на практика най-широко използваният метод за премахване на тренда в икономическите редове; (2) краткосрочният компонент, който обхваща колебания в рамките на една година и следователно е изчислен въз основа на плъзгаща се средна с прозорец от 4 периода.